

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η αγάπη, το χρέος και η ευθύνη καθόρισαν τόσο την απόφαση για την έκδοση του τελευταίου βιβλίου του συζύγου μου Γιώργου Γάτου όσο και την πορεία για την υλοποίησή της. Πορεία δύσκολη υπό το βάρος και τη φόρτιση της απώλειάς του. Αλλά και επίπονη γιατί ήθελα και έπρεπε να είμαι προσηλωμένη σ' αυτό που εκείνος οραματίστηκε, μια και το έργο αυτό δεν ήταν απλά ένα ακόμη βιβλίο. Ήταν ένα έργο ζωής και ιστορικής παρακαταθήκης για τον τόπο του. Τον τόπο που αγάπησα κι εγώ σαν δικό μου. Τον τόπο στον οποίο, αν και πολίτης του κόσμου, πάντα επέστρεφε και για τον οποίο πάντα πάσχιζε δυναμικά, προωθώντας οτιδήποτε αφορούσε τον πολιτισμό και τη γνώση, ιδιαίτερα στις περιόδους των πρώτων νεανικών καθώς και των τελευταίων χρόνων της ζωής του.

Το έργο αυτό έχει τις ρίζες του σε μία από τις πρώτες μεγάλες δημοσιογραφικές του έρευνες με τίτλο «Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» που δημοσιεύονταν καθημερινά στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» από τον Αύγουστο του 1975 έως και τον Ιανουάριο του 1976. Η ιδέα να ασχοληθεί με την ιστορία της Εθνικής Αντίστασης στη Φωκίδα δεν τον εγκατέλειψε ποτέ αλλά άρχισε να παίρνει σάρκα και οστά την τελευταία περίοδο της συγγραφικής του διαδρομής, περίπου το 2006. Δούλεψε με το γνωστό πάθος του αλλά και με μια ξένη προς τον χαρακτήρα του αγωνία που ίσως σχετιζόταν με το προαίσθημα της μη ολοκλήρωσης και που δυστυχώς βγήκε αληθινό. Συνέλεξε το υλικό του, ιστορικό και φωτογραφικό, μέσα από εκατοντάδες πηγές αναζητώντας το σε βιβλιοθήκες και ιστορικά αρχεία, αρχεία εφημερίδων και περιοδικών, αλλά και σε μαρτυρίες των λιγοστών πλέον ανθρώπων που έζησαν τα γεγονότα, τους οποίους κατάφερε να εντοπίσει και να συναντήσει. Η συγγραφή του έργου βασίστηκε στη σύνθεση και επεξεργασία του υλικού αυτού και έγινε με απόλυτη προσήλωση στην αντικειμενικότητα και την αναζήτηση της αλήθειας, στοιχεία που καθόριζαν, μαζί με το πάθος και την ευθύτητα, τους κοινωνικούς του αγώνες, την επαγγελματική του πορεία και τη ζωή του όλη.

Μεγάλο μέρος του βιβλίου, επιμελημένο ειδικά από τον ίδιο, δημοσιεύθηκε στην τοπική εφημερίδα «Εν Δελφοίς». Είχε προλάβει να επιλέξει και να συνθέσει το εξώφυλλο, με τη φωτογραφία ενός μνημειώδους έργου, αφιερωμένου στα θύματα του στρατοπέδου συγκέντρωσης Μαουτχάουζεν, του σημαντικού γλύπτη και αντιστασιακού Μέμου Μακρή, που ευγενικά παραχώρησε η κόρη του Κλειώ Μακρή, την οποία

ευχαριστώ θερμά, κι ακόμη να συντάξει μια συγκινητική αφιέρωση προτού φύγει από τη ζωή. Μετά πήρα τη σκυτάλη εγώ, πραγματοποιώντας την επιθυμία του για την έκδοση ενός βιβλίου με τις πιο λαμπρές σελίδες της ιστορίας της περιοχής και ταυτόχρονα πανελλαδικής σημασίας - όπως επέμενε να υποστηρίζει - που αφορά όχι μόνο στους ανθρώπους του τόπου του αλλά ασφαλώς σε όλους όσους ενδιαφέρονται για την ιστορική αλήθεια και γνωρίζουν ότι το μέλλον πρέπει να πατάει σ' αυτήν.

Χωρίς τη βοήθεια του φίλου μας Παύλου Παπαχριστοφίλου, εκδότη, το βιβλίο αυτό δεν θα έφτανε στον προορισμό του. Τον ευχαριστώ από την καρδιά μου όχι μόνο για τη συμβολή του στην έκδοση του βιβλίου αλλά και για την ιδιαίτερη σχέση του με το Γιώργο, έντονη, ανατρεπτική, και δεμένη με βαθιά αγάπη και εκτίμηση.

Η βοήθεια του Βαγγέλη Τσέτσα, τόσο στη δυσκολότατη τακτοποίηση του υλικού όσο και στη μορφοποίηση του βιβλίου, ήταν πολύτιμη. Σημαντική η παρουσία των φίλων που ήταν κοντά, πλαισιώνοντας υποστηρικτικά κάθε προσπάθεια τόσο του Γιώργου όσο και δική μου στη συνέχεια, με ιδιαίτερη αναφορά στο φίλο Δημήτρη Παλούκη που με πάντα αμείωτο ενδιαφέρον και αίσθημα ευθύνης απέναντι στη μνήμη και το έργο του συνεισέφερε σημαντικά, με τη συνεργασία του κ. Γιάννη Κολιαβά, στον τελικό έλεγχο και τη διόρθωση του βιβλίου.

Θερμές ευχαριστίες προς όλους.

Η λειτουργία του παραρτήματος της βιβλιοθήκης της Άμφισσας που δημιουργήθηκε από τους 12.000 περίπου τόμους που δώρισε ο Γιώργος καθώς και η αξιοποίηση του εξαιρετικού αρχείου που μου κληροδότησε, θα είναι η συνέχεια του έργου του. Ελπίζω και εύχομαι να τα καταφέρω και σε αυτό, κάτω από το δίχτυ αγάπης και υποστήριξης που αποτελούν για μένα, η κόρη μου, η οικογένεια, οι φίλοι και κυρίως η πάντα ζωντανή μνήμη του.

ΚΡΙΝΙΩ ΒΛΑΧΟΥ ΓΑΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Εθνική Αντίσταση, το θέλουμε - δεν το θέλουμε, στάθηκε από τις λαμπρότερες και πλέον σημαντικές, τις πλέον παλλαϊκές, μαχητικές και αγωνιστικές περιόδους στη μακρά ιστορική διαδρομή της Άμφισσας και γενικότερα της Φωκίδας, από τα πελασγικά χρόνια μέχρι τα τελευταία, στις μέρες μας.

Με την έκδοση αυτή πρόθεσή μου είναι να καταγραφούν, να περισωθούν και να διασφαλιστούν, πριν να είναι αργά –από μια άποψη, είναι κιόλας αργά–, όσες πληροφορίες, μαρτυρίες και ντοκουμέντα έχουνε δει τη δημοσιότητα και έχουν αποτυπωθεί σε «χαρτί» για την περίοδο αυτή και γι' αυτόν τον συγκεκριμένο τόπο. Στόχος είναι να συλλεχθεί και να μελετηθεί το αρχικό αυτό πρωτογενές υλικό και κάποτε, με την προσθήκη και νέου –που αισιοδοξούμε να προκύψει από αρχεία, γραπτά μνημόνια και άλλες σχετικές καταγραφές–, να γίνει δυνατό να φωτιστούν ολόπλευρα και όσο γίνεται πιο αντικειμενικά οι πρόσφατες και πλέον λαμπρές, επιμένω, σελίδες ιστορίας της περιοχής και, γιατί όχι, και η πανελλαδική σημασία τους: διεξοδικά, αξιολογικά και προπαντός με στέρεες και πειστικές ερμηνείες για τα γεγονότα και τα συμβάντα, για τα πρόσωπα και τα πεπραγμένα τους –με τα λάθη, τις αντινομίες, τις αντιφάσεις και, φυσικά, και με τις εκατέρωθεν επιδιώξεις, συγκρούσεις και αμφισβητήσεις τους–, όπως ακριβώς υπήρξαν και έγιναν. Και μαζί, να καταστεί δυνατό να δοθεί στις νέες γενιές, που δεν έζησαν τα δρώμενα, ένα συνολικό, ελεγμένο και αξιολογημένο υλικό, μια συγκροτημένη καταγραφή, μια καθαρή εικόνα της ιστορίας του τόπου τους.

Δυστυχώς, η κύρια και κατεξοχήν επικεντρωμένη βιβλιογραφία για την Κατοχή και την Αντίσταση στην Άμφισσα και τη Φωκίδα είναι εξαιρετικά περιορισμένη και δυσεύρετη σήμερα, και σε ένα βαθμό και υποκειμενική, μια και γράφηκε από πρωταγωνιστές και προπάντων «εν θερμώ», στον απόηχο του Εμφυλίου Πολέμου.¹ Πέρ' απ' αυτό, δεν υπάρχει τίποτα το ιδιαίτερα καινούργιο, διαφωτιστικό και σημαντικό, συγκεντρωμένο και, προπαντός, επικεντρωμένο στον τόπο αυτό, για την ταραγμένη, θυελλώδη και συγκλονιστική εκείνη εποχή, πλην κάποιων, αρκετών βέβαια,

---

1. Βλ. (με βάση τις συντομογραφίες που τηρούνται και στη συνέχεια) Νικηφόρος, Ανάρτης· Καϊμάρας, Ιστορία· Κούτρας, ΕΑ· Παπαγιαννόπουλος, 5/42· ακόμα το γενικότερο έργο του Πυρομάγλου· και, με κάποιες επιφυλάξεις, τα βιβλία των επικεφαλής της Βρετανικής Αποστολής στα Βουνά: Woodhouse, Μήλο της Έριδος, και Myers, Περιπλοκή.

δημοσιευμάτων καταχωνιασμένων και κατεσπαρμένων, και κυρίως ξεχασμένων και δυσπρόσιτων, στον περιοδικό, τον καθημερινό και πολύ λιγότερο στον τοπικό τύπο.

Είναι φανερό ότι οι πρωταγωνιστές, όσο και οι δραστήρια συμμετέχοντες, ή χάθηκαν μέσα στη δίνη του Εμφυλίου και της προσφυγιάς ή φύγανε από τη ζωή χωρίς να καταθέσουν τη μαρτυρία τους – που, άλλωστε, και το κυριότερο, ποτέ και από κανέναν δεν ζητήθηκε. Έτσι, ο ένας κοντά στον άλλον φεύγουνε, λίγοι απόμειναν ακόμα, και ο τόπος μας ερήμωσε πια από τους κατοχικούς αγωνιστές και τους παλιούς αντάρτες. Και ο κίνδυνος επί θύραις, υπαρκτός και απολύτως σοβαρός: η ιστορία της περιοχής για τη συγκλονιστική εκείνη κατοχική περίοδο να γραφτεί χωρίς αυθεντικές προσωπικές μαρτυρίες ή με ελάχιστο πρωτογενές υλικό· μονάχα με κάποια σύντομα και συχνά επουσιώδη, κάποτε και στριμωγμένα και περιθωριακά, συγκολλημένα αποσπάσματα, σκόρπια στην ύλη της μιας ή της άλλης γενικής κατοχικής ιστορίας. Όπως ακριβώς έγινε και με το ρόλο και τα ιστορικά δρώμενα της περιοχής στα συνολικά πεπραγμένα της ιστορίας του Εικοσιένα.

Ασφαλώς υπάρχουν κάποια περιθώρια ακόμα: κάποια καταχωνιασμένα αρχεία, κάποιες απόμερα λησμονημένες καταγραφές, με σημειώσεις και αναμνήσεις. Το επαληθεύουν δυο νέα αυτοβιογραφικά βιβλία που πρόσφατα κυκλοφόρησαν.² Και ένα τρίτο, πρόσφατο κι αυτό, με μια καινούργια οπτική και κάποια νέα στοιχεία για την ΕΚΚΑ - 5/42 Σ.Ε.³ Καιρός να γίνει μια επίμονη, συντονισμένη και επίπονη προσπάθεια για να συγκεντρωθούν και να αρχειοθετηθούν, πριν χαθούνε για πάντα.

Η έκδοση των υλικών αυτών θα πραγματοποιηθεί σε δύο βασικά μέρη, αφού δυο υπήρξαν οι ανεξάρτητοι πόλοι Αντίστασης στην περιοχή: το πρώτο –που τώρα δίνεται στη δημοσιότητα– καλύπτει τη συγκρότηση, ανάπτυξη και δράση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ· το δεύτερο θα αναφέρεται στη συγκρότηση, ανάπτυξη και δράση του 5/42. Κάθε κεφάλαιο κινείται, όπως και στις αρχικές δημοσιεύσεις, σε δύο κατά κανόνα επίπεδα:

(α') στα Εισαγωγικά Σημειώματα, που δίνουν το γενικό κλίμα και πλαίσιο, την πορεία και συνέχεια των γεγονότων και των περιστατικών, και που βρίσκονται σε στενή σχέση, αναφορά και συστοίχιση με το επόμενο επίπεδο, και

(β') στις Μαρτυρίες, γραμμένες από πρωταγωνιστικά πρόσωπα της Αντίστασης, που αναφέρονται σε γεγονότα, δρώμενα και πρόσωπα της εποχής και συχνά τα σχολιάζουν.

Σταθερή στάθηκε η απόφασή μου να καταγράψω ξερά τα γεγονότα, να σταθώ

---

2. Του Καστελλιώτη καπετάνιου Γιώργου Χουλιάρα, γνωστού με το ψευδώνυμο Περικλής (Χουλιάρας, Δρόμος) και του αγωνιστή από την Κουκουβίστα (Καλοσκοπή) Γιάννη Ράπη, γνωστού με το ψευδώνυμο καπετάν Κοντοβράκης (Ράπη, Αναμνήσεις).

3. Του στρατηγού και καθηγητή στη Σ.Σ.Ε. Ιωάννη Σ. Παπαθανασίου (Παπαθανασίου, Ε.Κ.Κ.Α.).

αποκλειστικά και μόνο σ' αυτά, χωρίς ερμηνείες και σχόλια, χωρίς προκαταλήψεις και μεροληψίες, αγκυλώσεις και στερεότυπα, εθελουφλία και πάθος· προπαντός, χωρίς στράτευση στο δογματισμό και το φανατισμό. Αν και περάσανε εξήντα σωστά χρόνια από τότε, πιστεύω ότι υπάρχουν, ακόμα, αγκυλωμένες μνήμες στα θέσφατα που προωθούσε η εκατέρωθεν προπαγάνδα, σταματημένες στο ρολόι του μακρινού τότε. Όμως, το βιβλίο αυτό, δεν έρχεται να ξανανοίξει πληγές και παλιούς, άκριτους φανατισμούς, αλλά να προσφέρει ένα πρωτογενές υλικό για την ιστορία του τόπου, για τον ιστορικό που κάποτε θα καταπιαστεί να την καταγράψει. Άλλωστε, η όποια άποψη δεν έχει ούτε αξία ούτε υπόσταση, όταν δίνεται με τον στεγνό και στεγανό μονόλογο ενός γραπτού. Χρειάζεται τον ζωντανό διάλογο για να φυτευτεί και να αποδώσει.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΑΤΟΣ